

ÇOCUKLARDA SORUMLULUK DUYGUSU

NİSAN 2013

BURDUR REHBERLİK ve ARAŞTIRMA MERKEZİ

İletişim: 133613@meb.k12.tr

Telefon:0248 233 86 01

İÇİNDEKİLER

- 1. SORUMLULUK DUYGUSU**
- 2. ANNE BABA TUTUMLARI**
- 3. SORUMLULUĞU GELİŞTİRMEK İÇİN NELER YAPILABİLİR?**
- 4. EV ÖDEVLERİ**
- 5. EV ÖDEVLERİ İÇİN YAPILABİLECEKLER**
- 6. SORUMSUZ BİR ÇOCUK YETİŞTİRMEK İSTEYENLERE ÖĞÜTLER!**

ÇOCUKLARDA SORUMLULUK DUYGUSU

Çocuk okula başlayana kadar, anne ve babalar birçok sorunla karşılaşmışlardır. Sonra çocuk okula başlamıştır ama sorunlar bitmemiş aksine tekrar başlamıştır, sorumlulukları okulla beraber artmıştır. Hemen hemen her anne; eve geldiğinde üstünü başını olması gereken yerde çıkartıp, olması gereken yere asan, çantasını olduğu yere bırakmayan, biraz dinlendikten sonra ödevlerini yapan bir çocuk hayal eder. Çocuk okula başladıktan sonra da; anne bu hayalini gerçekleştirmek için çocuğunu bu kalıba sokmaya çalışır. Ve maalesef çocukların çoğu bu kalıba girmek istemezler.

Bu durumda da anne sürekli hadi diyen, yapılması gerekenleri hatırlatan bir amir konumuna; çocuk da tamam diyen ama harekete geçmeyen, oyalanan, kaytarmak için planlar yapan bir çocuk haline dönüşür. Bu; pek karamsar bir tablo olarak görünse de çoğu anne için hiç de yabacı olmayan bir durumdur.

Bu dönemde en büyük sorunlardan biri de çocuğun ödevlerini yaparken sıkılması ve ders çalışmamasıdır. Bu çocuklar için normal karşılansa da, anne ve babalar için büyük bir sorundur. Çünkü çocuğun başarısız olması anne ve babalar için çocuğun istenilen yere gelememesi korkunç bir durumdur. Bu durum birçok ailenin yaşadığı bir sorundur. Çocuğun derslerine olan ilgisizliği, çocuğun motive olamaması önemli bir problemdir, anne ve baba içinde endişe verici bir durumdur. Ama bunun sebebini anne ve baba çocukta değil, kendinde aramalıdır.

ANNE BABA TUTUMLARI

Çocuğunuz evdeki ve okuldaki sorumluluklarını yerine getirmekte zorlanıyorsa bilinçli bir ebeveyn iki şeye bakmalıdır:

1. Aşırı Koruyucu Anne-Baba Tutumu:

Birincisi, 0-6 yaşında bu çocuğun ne oranda sorumluluk aldığı daha da önemlisi bu çocuğa ne kadar sorumluluk verildiğidir. Öncesinde çocuğa bazı yükümlülükler verilmediyse ebeveynin biraz daha sabırlı olması gerekecektir. Aşırı istenilen, geç kavuşulan, tek çocuk, ilk çocuk, tek erkek veya kız çocuk, en küçük çocuk, geniş bir sülalenin tek erkek çocuğu gibi çocuklar genellikle abartılmış sevginin odak noktası olurlar. El bebek gül bebek büyütülürler. Kucaktan yere indirilmezler. Anne-babanın çocuğa karşı aşırı koruyucu tutumu, çocuğun o yaşta alması gereken sorumluluğu da alamamasına neden olur, çocuğun bağımsız bir birey olmasını engeller. Onlara göre çocuk hep küçüktür, hep yapamaz. Yemeği yedirilir, ayakkabısı giydirilir. Acıktığına, üşüdüğüne, uykusu geldiğine hep annesi karar verir. Okula giderken çantası taşınır, ödevini unuttur anne yetiştirir. Küçük yaştan itibaren kendi sorumluluklarını aşama aşama öğrenmediği için şu andaki sorumluluğunu taşıyacak donanıma sahip değildir. Yeterince olgunlaşmadığı için birden bire yüklenen görevler ağır gelir. Yapmayı reddetmese bile beceremez. Çünkü yıllardır onun adına alınan kararlar, yürütülen sorumluluklar

yüzünden beceriksizleşmiştir. Gereğinden fazla korumak, onu sorunları ile baş başa bırakmamak, gelişimini engellemiş, yarar yerine zarar vermiştir. Örneğin, 4 yaşındaki bir çocuk pijama altını çıkartabilir, çıkartmalıdır da. Ama ebeveyn buna müsaade etmez ve "özverili" davranıp kendisi giydirmeye çalışırsa çocuğa bilmeden bir şeyleri "öğretmemiş" olur ve bir sonraki 5 yaşın öğrenilecekler listesine kıyafet çıkartmak da eklenir. 4 yaşta pijamasını çıkarmayan çocuğun, 5 yaşında artık tamamen pijama giyme çıkarma sorumluluğunu alması beklenemez. 6 yaşında olup halen anne babasıyla uyuyan, ağzına yemek verilen, tuvalet temizliği yapılan bir çocuğun okul ödevlerini kendi sorumluluğu olarak kabul etmesi beklenemez.

0-6 yaş çocuğu haz çocuğudur, canı nasıl isterse öyle yapsın, öyle olsun ister. 7 yaş öncesinde kendisine sınır konmayan, her dediği yapılan bir

çocuğun, okul sorumluluklarını beklenen düzeyde üstlenmesi çok zordur. Doğru olan; çocuğa özellikle 4 yaş sonrasında Yavaş yavaş sabrın, beklemenin öğretilmesi, çocuğun her istediğinin her zaman olamayacağı gerçeği ile yüzleştirilmesi, istemese bile yapması gereken şeylerin olduğu gerçeğinin öğretilmesi gerekir.

2. Mükemmeliyetçi - Aşırı Kuralcı Anne-Baba Tutumu:

İkincisi, kendi beklentileri ile çocuğunun özellikleri, ilgileri, yaşı arasında bir uçurum olup olmadığıdır. Bazı anne babaların 1. Sınıf çocuğundan hiç yamuk yazmamasını, hiç sıkılmamasını, elinin hiç ağrımasını beklediklerini görüyoruz. Bu noktalarda ebeveynin gerçekçi beklentilere sahip olması çok önemlidir, bu aşamadaki mükemmeliyetçilik her iki tarafa da zarar verir. Anne-babaların hataya izin vermeyen, hep mükemmeli bekleyen tutumları çocuklar üzerinde ciddi bir kaygı yaratmaktadır. Çocuklar yanlış yapma kaygısıyla birçok şeyi denemekten çekinmekte bu da uyum sorunlarına neden olabilmektedir. Benlik algısını da olumsuz yönde etkilemekte "başarısızım", "yeterince iyi değilim" algısının gelişmesine neden olabilmektedir. Düşük benlik saygısı olan bir çocuk,

- Görevden, denemeden kaçır. Bu tepki başarısızlık kaygısı ve güçsüzlük belirtisidir.
- Ödeve başladıktan kısa bir süre sonra bırakır. En ufak bir hayal kırıklığında yaptığı işten vazgeçer.
- Başarısız olacağına inandığında yalan söyler.
- Başkalarını suçlayarak veya dış etkenleri ileri sürerek mazeretler bulur.
- Sosyal olarak geri çekilir, arkadaşlarıyla olan ilişkisini kaybeder veya azaltır.

SORUMLULUĞU GELİŞTİRMEK İÇİN NELER YAPILABİLİR?

- 1.** Çocuğun sorumluluklarının yerine getirememesinde ailenin tutumu ve davranışları da çok önemlidir. **Aşırı koruyucu, kuralcı, mükemmeliyetçi** yaklaşımlar çocuğun bağımsız bir birey olmasını engeller, özgüvenini azaltır. Başarısızlık korkusu, kendini ispatlayamama, verilen görevi yapamama ve en önemlisi karamsarlık duygusu yaşamasına neden olur. Çocuk “ben bunu anlamıyorum, zaten yapamayacaktım, ben başarısızım” gibi karamsarlık cümleleri kurduğu an ders çalışma isteği azalır.
- 2.** Sorumluluk yaşamın ilk yıllarından itibaren kazanılan ve küçük adımlarla geliştirilen bir beceridir. Çocuklar, nasıl yüzmeyi tepetaklak suya atlayarak öğrenemezlerse, sorumluluklarını yerine getirmeyi de birden öğrenemezler. Bu yüzden ufak ufak başlamalı, sorumluluklar yavaş yavaş arttırılmalı ve çocuğun bu sorumlulukları üstlenmesinin ne kadar güzel sonuçları olduğunu görmesi sağlanmalıdır.
- 3.** Çocuğunuza yaşına uygun sorumluluklar verin. Hazır ve yapabilir olduklarında çocuklara yeni sorumlulukların öğretilmesi gerekir. İki yaşında bir çocuk yatağını toplayamaz, kendi kendine giyinemez ama beş yayında bu talep edilmelidir.
- 4.** Çocuğa rastgele ve sınırsızca oyuncaklar, elbiseler ve hediyeler almak, rastgele harçlık vermekten kaçınmak gerekir. Her istediğini almak sorumsuzluğa ve doyumsuzluğa neden olur.
- 5.** Çocuğunuza gün boyunca nelerden sorumlu olduğunu açık bir dille anlatın. Sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini izleyin. Bu iş bir alışkanlık oluncaya kadar yardım etmek için zaman ayırın. Çocuk bunu yardımsız ve talimatsız yapar hale geldiğinde övün, tekrar tekrar övün.
- 6.** Kararlı, tutarlı olun. Çocuğa bir sorumluluk kazandırmak sabır isteyen yorucu bir uğraştır. O günkü durumunuza göre davranır, kararlılığınızı koruyamazsanız, çocuk hangi duruma göre davranacağını bilemez. Tutarlı, kararlı, gerçekçi olduğunuzda çocuk konunun önemini kavrar.
- 7.** Olumlu geri bildirimler verin. Her yeni davranışın öğrenilmesi ve tekrar edilmesi için olumlu geri bildirim ihtiyacı vardır. Anne-babanın ilgi ve onayı istenilen davranışların öğrenilmesinde anahtardır. Çocuklar her zaman olumlu ilgiden destek almazlar, bazen anne-babanın kızdığı onaylamadığı bir davranışı yaparak, olumsuz ilgi alarak istemeyen bir davranışı sergilerler. Çocuklara ne yapmamalarını değil de, ne yapmaları gerektiğini söylemek burada önem kazanır. Olumsuzdan gitmek olumsuz davranışı istemeden pekiştirmeye neden olabilir. Olumlu davranışa odaklanmak, olumlu davranışla ilgili geri bildirimler vermek istenilen davranışı geliştirmenin en etkili yoludur. Eğer çocuğunuza kalemini yere attığında kızmak yerine ödevini yaparken ilgi gösterirseniz istenilen davranışa ilgi göstermiş olursunuz. Bu tabii ki olumsuz davranışa izin vermek anlamına gelmemelidir. Sadece gelişmesini istediğimiz davranışı desteklemeniz, pekiştirmeniz gereklidir.

8. Çocuklara sorumlulukları öğretirken motivasyonu unutmamak gerekir. Yapması keyifli olan, sonucunda güzel ve övünülecek bir durum yaratan davranışlar ile ilgili sorumlulukları kazandırmak daha kolay olacaktır. Örneğin masayı kurmaya yardım etmek, masayı temizlemeye ve kaldırmaya yardım etmekten daha eğlencelidir.

9. İşleri basamaklandırın. Çocuğunuza öğretmek istediğiniz davranış ne olursa olsun mümkün olan en basit basamaktan başlayın. Bir yetişkin bile dağınık bir odaya girdiğinde nereden başlayacağını bilemeyip umutsuzluğa düşebilir. Eğer çocuğunuzun odasını toplamasını istiyorsanız öncelikle işleri basamaklandırın. Birinci basamak oyuncakları kutularına yerleştirmek, ikinci basamak kirli ve temiz çamaşırları ayırmak, kirlileri kirli sepetine, temizleri ait oldukları yerlere yerleştirmek olabilir.

10. Çocuğa seçme hakkı tanıyın. Seçme sansı verin. Çocukların kendi hayatları üzerinde söz sahibi olmalarını sağlarsanız verdikleri kararlar ile ilgili sorumluluk almalarına ve kendilerine olan güvenlerinin gelişmesine yardım edersiniz. Kendileri için uygun olanı seçme becerisini kazanmaları önemlidir. Ayrıca alternatifler arasında seçme şansları olduğunda alınan kararı benimseyip uygulama olasılıkları daha fazladır. Süt içmek istemeyen bir çocuğa kırmızı kulplu bardakta mı, yoksa sarı bardakta mı süt içmek istersin dediğimizde, çocuk bunlardan birini seçecektir.

11. Her şeyin bir yeri olsun. Evdeki her eşyanın belli bir yeri olduğunu bilmek çocukların etrafı düzenli tutmasına yardımcı olabilir. Neyin nerde olduğunu bilmek çocuğa güç verir. Düzenli bir ev ortamı çocuğun düzenli olmayı öğrenmesinde etkilidir. Ancak daha da önemlisi bu düzenin sağlanmasında çocuğun da rolü olmalıdır. Kirlenen pantolonunu kirli sepetine atmak, okuduğu dergiyi gazeteliğe koymak, meyve suyu şişesini tekrar buzdolabına kaldırmak gibi günlük hayata dair işlerde çocukların da sorumlulukları olmalıdır.

EV ÖDEVLERİ

Ev ödevi, hangi yetenek düzeyinde olursa olsun, öğrencinin başarısını arttırır, ona sorumluluk ve öz disiplini öğretir.

Çocukların işlemiş oldukları dersleri, okul dışında tekrar ederek ya da konularla ilgili egzersiz yaparak, düşünme becerilerini geliştirmeye ihtiyaçları vardır. Bu nedenle ödev önemlidir. Çocuk ödev yoluyla edindiği bilgi ve beceriler ışığında özgün çalışmalar gerçekleştirme fırsatı bulur. Ancak ev ödevi, içerik ve hacim olarak çocuğun kapasitesine uygun olmalıdır.

Verilen günlük ödev, 8 yaşın altındaki çocuklar tarafından bir saatlik, üzerindeki için ise iki saatlik bir süre içerisinde tamamlanabilmelidir.

Önemli olan okulun ilk gününden itibaren çocuğun verilen ödevi tamamlayabilmesi bunu alışkanlık haline getirebilmesidir. Ev ödevi yoluyla çocuk, haftanın beş günü “öğrenme

faaliyetiyle” organize olur. O, zaman içerisinde ödevi, günlük yaşamının bir parçası olan sürekli bir etkinlik şeklinde algılamaya başlar.

Ödev konusunda yapabilecekleriniz şöyle sıralanabilir:

1. Öncelikle okula başlayan çocuğun hala “**oyun çocuğu**” olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Çocuk ÇALIŞMAYA ve OYUN a ayrı ayrı zaman ayırarak “**programlı yaşama**” özendirilmelidir. Öncelikle programlı çalışmanın öneminden bahsedin ve birlikte “**günlük çizelge**” hazırlayın. Bu çizelgeye oyun saatinden, TV izleyeceği saate kadar her şeyi yazın. Buna günlük “**ödev yapma saati**” ni de ekleyin. Bu saat süresince başka şeyle ilgilenmemesini ve sadece ödevlerini yapması gerektiğini hatırlatın. Ödev ve ders çalışma konusunda yaşadığınız sorunlar hakkında konuşun. Ödev yaparken şu kurallara uyması konusunda onu uyarın:

- Ödevlerin her gün, günlük ödev saatinde bitirilmesi,
- Ödevlerin özenle ve tek başına yapılması.

Eğer çocuğunuz özensiz ve aceleyle ödevini yapıyorsa ya da eve ödevini getirmeyi unutuyorsa “**Mecburi Ödev Saati**” uygulayın. Ancak bütün bunlar, sizin ilginizle, takibinizle, öğretmenle kuracağınız iletişimle sürdürülebilecektir.

2. Belirli bir saate kadar ödevin bitirilmesi konusunda çocukla görüş birliğine varın. istisnalar dışında çocuğu, zaman sınırlamasına sadık kalması için uyarın. Gerektiğinde çocuk tamamlanmamış ödeviyle okula giderek hesabını kendi başına verebilmelidir.

Ödev saatinde TV kapatılmalı, anne-baba da çocuğa örnek olabilecek faaliyetler (örneğin: kitap okuma) yapmalıdır.

3. Çocuğun ödevlerini yapabileceği fiziki mekânı hazırlayın. Bu çocuğa ait bağımsız bir oda olabileceği gibi, ders çalışma köşesi de olabilir.

4. Ebeveynin ödev masasına oturması bir risktir, bu yüzden ebeveynin ödevi başlatıp giden ve zaman zaman gelip kontrol edip giden, yapamadığı şeylere destek verip uzaklaşan olması bu riski engeller. Birlikteliğiniz, hem olumsuz bir alışkanlığın yerleşmesine hem de hoş olmayan gerilimlerin oluşmasına neden olabilir.

5. Çocuğa zorla ders çalıştırmak, bağırarak, ceza vermek, Şiddet uygulamak ve başkalarıyla kıyaslamak en yanlış davranıştır. Böyle davranışlar çocuğa fayda değil aksine zarar verir. Çünkü çocuğun hevesi kırıldığı an, inatlaşıp söylenenlerin aksini yapmaya başlar.

6. Ödevini vaktinde bitirdiği her akşam ona bir yıldız vererek ödüllendirebilirsiniz. Dört yıldız topladığı zaman, onu fazladan bir TV programı izlemesine izin verebilir veya onun istediği bir etkinlik yapılabilir. (birlikte oyun oynamak, bir film izlemek gibi).

7. Eğer çocuk ödevin tümünü yapmakta zorlanıyorsa, o zaman ödevi küçük parçalara ayırın. Zaten onlara gün boyu okulda sessiz oturmak yeterince zor geliyor. Çocuk uzun süre

konsantre olamıyorsa ara verilmeli, yiyecek, içecek almasına, biraz koşturmasına müsaade edilmelidir.

8. Çocuğun ev ödevini değerlendirmek sizin göreviniz değildir. Sadece bir hata gördüğünüzde uyarın. Fakat bu yüzden onunla mücadeleye girmeyin. Çocuğun okula dzeldilmemiş haliyle ödevini götürmesine izin verin. Öğretmen, ocuğun nerede sorun yaşadığını bilmek ister. Eğer siz çocuğu hep dzeldilmiş ödevle gönderirseniz, ğretmen çocuğu olduğundan daha farklı bir biçimde tanımış ve yanıtılmış olacaktır.

9. Ders alışması ve dev yapması konusunda ona baskı yapmayın. nemli olan, çocuğun ders çalışırken keyif alabilmesi, desteğiniz ve teşvikinizle yapabileceğinin en iyisini ortaya koyabilmesidir. Çocuğunuza yapabileceğiniz en büyük yardım, okul faaliyetlerinde onu destekleyen ve ilgilenen bir veli olmanızdır.

10. Çocuğun sizden istediği öğretmenlik değil, ev içinde ve dışında, karşılıklı keyif alabileceğiniz, ortak etkinliklerde buluşabilmektir.

11. Evde ğretim faaliyetini üstlendiğiniz zaman, çocukla yaşanacak gerilim ortamı, ilişkelerinizi olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle gerek duyulduğunda, özel ğretmen desteği alınarak bu sorun çözülebilir.

12. Okulla beraber ğretmen de önemli bir rol oynar. Çocuklar için ğretmen uygun modeldir. Öğretmen ne derse doğrudur. Çocuklar, öğretmeninden “aferin” ve “yıldız” almak için adeta birbirleriyle yarışırlar. Bu noktada ailenin öğretmenle etkili iletişimi çok önemlidir.

Model Olma

Birçok davranışta olduğu gibi sorumluluk bilincini kazandırma sürecinde yetişkinlerin örnek davranışları önemlidir. Yetişkinlerin kendi yaşantılarına ait sorumluklara gereken özeni göstermeleri, çocukların dikkatini eker ve onların tutumlarını gözlemleyerek daha iyi öğrenirler.

Evdeki yardımcının rolü: Ev işlerine yardım eden kişilerin de çocukların sorumluluk bilinci kazanmasında etkisi vardır. Eğer her gün biri yatağını topluyorsa uzun yıllar yatağını toplamayı öğrenmeye gerek duymayacaktır. Bu konuda hem yardımcınız hem de çocuğunuzla konuşarak sorumluluk alanlarını netleştirin.

Bireysel Sorumluluktan Sosyal Sorumluluğa

Çocuklarda sorumluluk bilincini geliştirmek için, küçük yaştan itibaren önce,

- Kendi ile ilgili sorumlulukları öğrenmesini desteklemek (çıkardığı kıyafetleri katlayıp yerine koymak, oyuncak ya da eşyalarını kullandıktan sonra yerlerine kaldırmak)
- Daha sonra ev ile ilgili sorumlulukları paylaşmasını beklemek (yemekten sonra tabağını lavoboya koymak vb)
- Son olarak da sosyal sorumluluklar konusunda model olmak (ağaç dikmek, ihtiyacı olanlara yardım etmek, yerlere çöp atmamak) sorumluluk bilinci kazandırmak için önemli adımlardır.

SORUMSUZ BİR ÇOCUK YETİŞTİRMEK İSTEYENLERE ÖĞÜTLER!

- Onun hatalarının bedelini siz ödeyin.
- Onun davranışları için mazeretler üretin.
- Bizzat siz sorumluluk, kararlılık ve söylediklerini yerine getirme konusunda eksiklikler göstererek “iyi” bir model olun.
- Hatalı olduğunda hatasını reddedin.
- Daha fazla çatışma oluşturmamak için kabul edilemez davranışlarını affedin, hoşgörün.
- Yorgun olduğunuz veya uğraşmaya değmez bulduğunuz zamanlarda ona kendi davranışının sonuçlarına katlanma konusunda farklı davranın.
- Nasıl olsa sizin yapmanız daha kolay, onun evdeki işlerini siz yapın.
“Bu sefer çok ciddiğim” sözünü sıklıkla kullanın.